

SER-agenda voor de stad

Het advies in woord en beeld

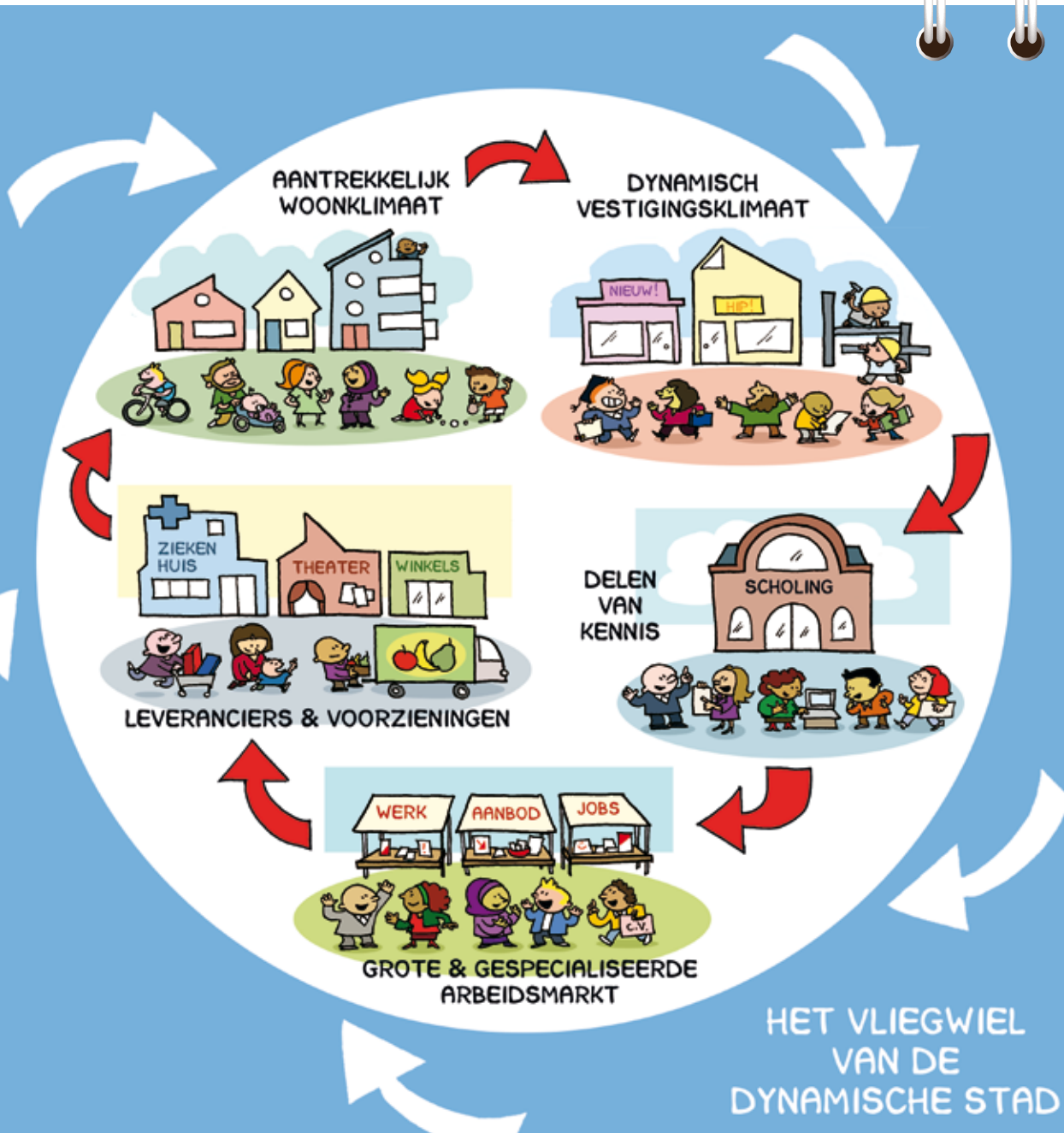
28 augustus 2015

SER-agenda voor de stad

De SER maakte op 19 juni zijn hoofdlijnenadvies 'SER-agenda voor de stad' openbaar. Een commissie bestaande uit vertegenwoordigers van werknemersorganisaties, werkgeversorganisaties, kroonleden en wetenschappers gaf het kabinet in het advies ingrediënten mee voor de Agenda Stad.

Met de Agenda Stad wil het kabinet het economisch belang van de steden versterken.

Wat maakt de stad zo interessant?

Van stedelijke krimp naar stedelijke groei: nog niet zo lang geleden waren de steden in verval, nu vormen de steden steeds meer de motor van de economie. Hoe komt het dat steden het tegenwoordig zo goed doen en dat de productiviteit daar het hoogst is?

Hier is een aantal redenen voor:

- Toegenomen belang van 'schone' kennisintensieve sectoren (zoals zakelijke en financiële dienstverlening, creatieve industrie en hoogwaardige maakindustrie) naast nijverheid en industrie.
- Een baan vind je het makkelijkst in de stad. In steden werken meer mensen die hoogopgeleid zijn en zitten veel bedrijven dicht bij elkaar. De stad is daarom een plek waar bedrijven en werknemers elkaar makkelijker kunnen vinden, een plek waar ideeën ontstaan en zich verspreiden en waar voor producten en diensten een aantrekkelijke afzetmarkt is.
- De stad is ook een plek met veel verschillende en hoogwaardige voorzieningen als winkels, horeca en musea. Dit maakt het aantrekkelijk voor mensen zich er te vestigen.

Dit noemen we agglomeratievoordelen: voordelen van bij elkaar zitten op een bepaalde plek. Deze dragen weer bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat waardoor een vliegwieleffect ontstaat: het aandeel van het nationaal inkomen dat in de stad wordt verdiend neemt toe. Stedelijke milieus zijn broedplaatsen voor innovaties en startups en dus voor bedrijven.

Naast voordelen kan een concentratie van mensen ook nadelen hebben, zoals meer files en hogere grondprijzen. Hierdoor wordt het voor sommige groepen mensen lastig om in de stad te wonen. De toegenomen welvaart in steden als Amsterdam sijpelt maar beperkt door naar de kwetsbare groepen stadsbewoners. Vooral laagopgeleide niet-westerse allochtone stedelingen hebben te maken met hoge werkloosheid. Er is een dreigende tweedeling tussen mensen met veel kansen en mensen met een achterstand op de arbeidsmarkt.

Waarom een SER-advies hierover:

In de stad komen heel veel sociaal-economische vraagstukken samen. Dit zijn eigenlijk precies de dingen waar de SER mee bezig is: het verhogen van de (maatschappelijke) welvaart en de rol die de sociale partners hierbij spelen.

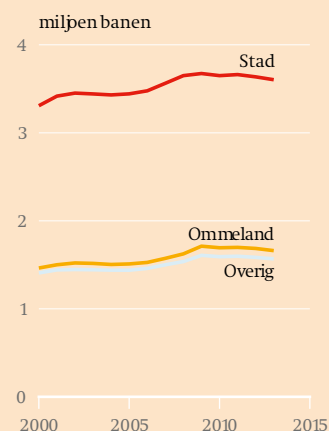
Twee doelen staan centraal:

- de voordelen van de stad versterken
- zorgen dat zoveel mogelijk mensen meedoen en meeprofiteren, ook in de omliggende regio's.

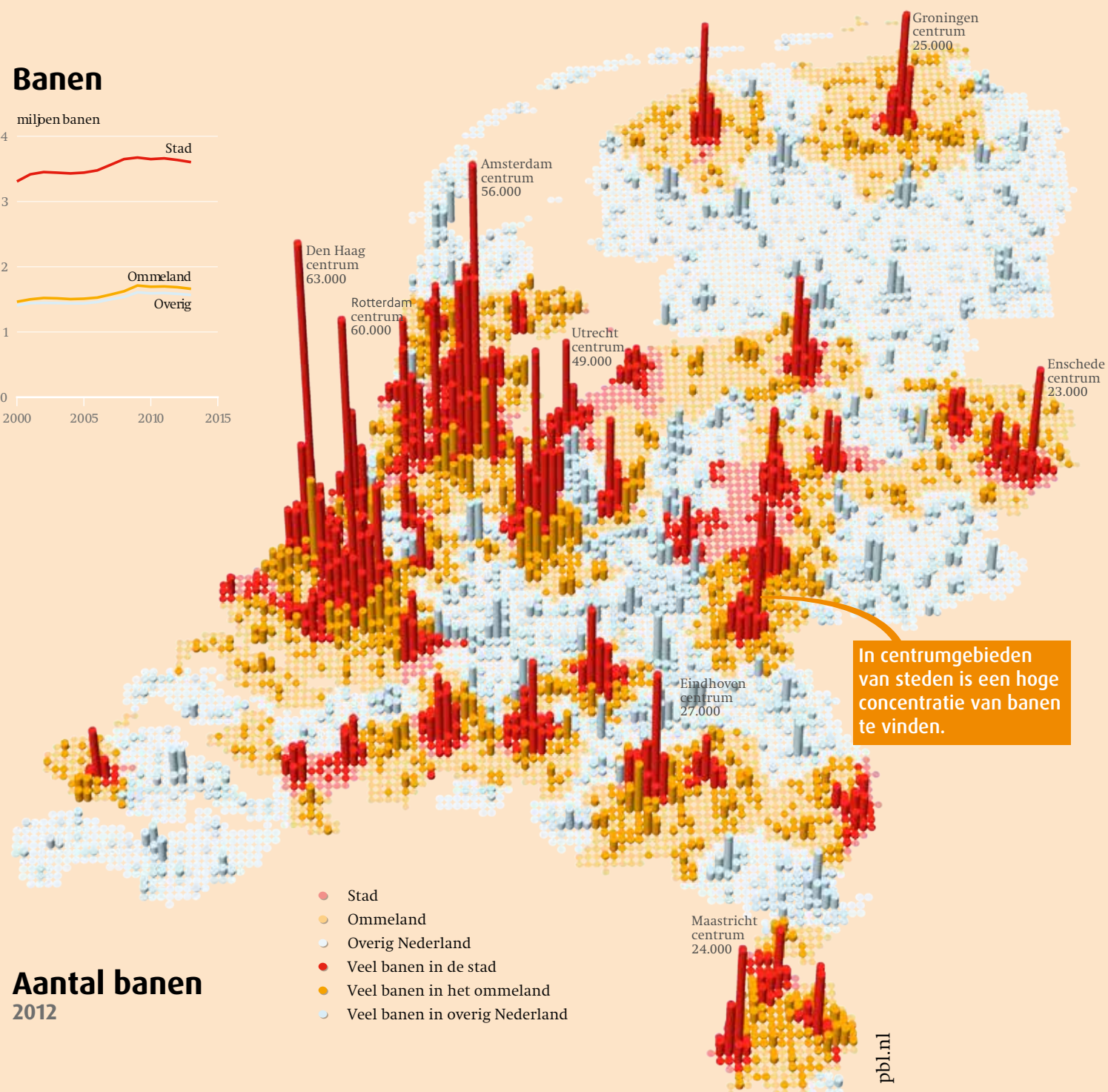
In een economie waarin kennis belangrijk is, zoals de Nederlandse, speelt de stad een belangrijke rol als ontmoetingscentrum. Door de concentratie van inwoners en banen komen mensen in de stad elkaar – gepland of onbedoeld – eerder tegen. Hierdoor hebben ze meer mogelijkheden om ideeën uit te wisselen en van elkaar te leren. Dat maakt werknemers in steden productiever. Bedrijven vestigen zich onder andere in steden vanwege de nabijheid van afnemers en gespecialiseerde leveranciers, een omvangrijke arbeidsmarkt met veel hoogopgeleiden en de mogelijkheden tot samenwerking. Hierdoor zijn er veel banen in de stad te vinden.

Een baan vind je in de stad

Banen

Aantal banen 2012

Bevindingen van de SER

Voorafgaand aan zijn aanbevelingen schetst de SER in zijn advies eerst een aantal bevindingen. De belangrijkste zijn:

- Dé Nederlandse stad bestaat niet. Elke stad heeft eigen kenmerken, een eigen geschiedenis, eigen kwaliteiten en een eigen ontwikkelpad dat aansluit bij het eigen DNA van de stad, de economische structuur en de (cultuur van de) mensen die er wonen. Steden spelen dan ook ieder een andere rol in de economie. Sommige zijn onderdeel van een internationaal netwerk, andere hebben meer een

kernfunctie binnen Nederland of binnen de regio. De grote steden in de Randstad zijn niet te vergelijken met krimpsteden in grensregio's. De SER heeft eerder een advies over de meer perifere regio's geschreven over hoe om te gaan met de gevolgen van bevolkingsdaling.

- Nederland is van bovenaf gezien één groot verstedelijkt gebied, zonder één echt dominante stad. Hoe verder je inzoomt, hoe groter de verschillen worden en hoe slechter er vanuit één centraal punt gestuurd kan worden. Het is daarom zinvol om stedelijke vraagstukken vanuit verschillende niveaus te bekijken: wat is het beste niveau om zaken te regelen: nationaal, regionaal, per stad of zelfs per wijk?

- Als we over de stad spreken, dan gaat het ook om het omliggende gebied. Het begrip stad is dus eigenlijk te beperkt. Stedelijke regio is een betere benaming om het 'daily urban system' te omschrijven waarbinnen mensen wonen, werken en zich bewegen.

Nederlandse steden zijn relatief klein internationaal gezien, daarom moeten we de banden tussen steden versterken en de stedelijke netwerken goed benutten. Ook moeten we de stad in samenhang zien met het omliggend platteland.

- De samenleving verandert in een snel tempo. Grote maatschappelijke trends zoals globalisering, technologische ontwikkelingen (bijvoorbeeld robotisering) en klimaatverandering vragen een groot aanpassingsvermogen van steden en hun inwoners. De SER-agenda voor de stad geeft aanknopingspunten hoe dit voor elkaar te krijgen, waarbij de ervaring leert dat tegen de economische stroom in roeien contraproductief is.
- Nederlandse steden zijn door hun onderlinge verbondenheid onderdeel van een groter geheel. Samenwerking is cruciaal voor toekomstgerichte, sterke steden. Veel van de stedelijke uitdagingen vragen namelijk inspanningen op veel niveaus en van veel spelers: Rijk, gemeenten, kennis- en onderwijsinstellingen, bedrijven en sociale partners. Publieke samenwerking is daarbij belangrijk maar publiekprivate samenwerking ook. Net als samenwerking binnen steden, tussen steden en binnen en tussen regio's.
- Voor het oplossen van stedelijke vraagstukken zijn naast investeringen in de fysieke sfeer (bijvoorbeeld in woningbouw, stadsvernieuwing) vooral investeringen nodig in (de kennis van) mensen en hun kwaliteiten (human capital).

Verschillende niveaus om zaken te regelen

Op **macroniveau** gaat het vooral om de internationale concurrentiepositie van Nederlandse steden.

Op **mesoniveau** gaat het om de rol die steden spelen als centrum binnen de eigen regio en als verbindende schakel met de (landelijke) omgeving.

Op **microniveau** gaat het om de stad als de plaats waar mensen wonen, ondernemen, werken en verblijven.

De belangrijkste thema's

Op basis van de voorgaande bevindingen komt de SER tot zes thema's voor de Agenda Stad

1 Talent ontwikkelen

2 Ondernemerschap stimuleren

3 Een aantrekkelijk woon- leef- en vestigingsklimaat

4 Verbeteren van verbindingen tussen en binnen steden

5 Regionale samenwerking op basis van landelijke regels

6 Verbeteren van de bestuurlijke slagkracht

1 Talent ontwikkelen

Scholing, scholing, scholing!

Waar verdienen we over 20/30 jaar ons geld mee? Hiervoor zijn ontwikkeling en –benutting van alle talenten cruciaal, alsook ondernemerschap en een goede aansluiting op de arbeidsmarkt. Dit betekent zo vroeg mogelijk investeren in onderwijs en scholing en het ontwikkelen van kennis en vaardigheden om het beste uit mensen te halen en de kans op werk voor mensen te vergroten. Maximale talentontwikkeling vraagt om het recht doen aan de verschillen in talenten en kwaliteiten tussen mensen. Een leven lang leren zou voor iedereen uitgangspunt moeten zijn. Als de ene baan ophoudt, moeten mensen zich kunnen omscholen voor de volgende.

Het mes snijdt daarbij aan twee kanten: bedrijven hebben behoefte aan goed opgeleide arbeidskrachten. En stadsbewoners krijgen door goede scholing betere kansen op werk.

Arbeidsmarktpositie lager opgeleiden

In alle steden moet ook aandacht zijn voor de arbeidsmarktpositie van lager- en middelbaaropgeleiden. Vraag en aanbod van arbeid sluiten vaak onvoldoende op elkaar aan. Bijzondere aandacht is nodig voor de verdringing die in steden speelt die succesvol zijn in het aantrekken van hoogopgeleiden. Laagopgeleiden worden daar verdrongen door middelbaar- en hoogopgeleiden die werk doen waar ze voor zijn overgekwalificeerd. De werkloosheid onder eerstgenoemde bevolkingsgroep is hoog, ook is aandacht nodig voor de positie van middengroepen. Hoogopgeleiden moeten daarom worden gestimuleerd om door te stromen naar werk op hun niveau en lager opgeleiden moeten zich kunnen ontwikkelen om over voldoende kwalificaties te beschikken.

2 Ondernemerschap stimuleren

Ondernemingen zijn essentieel voor een gemeente of regio. Ze zorgen voor werkgelegenheid in de buurt en voorzien in belangrijke levensbehoeften.

Ondernemerschap is nodig voor innovatie, het verhogen van de arbeidsproductiviteit en de welvaart. Een cultuur van ondernemerschap is hiervoor belangrijk, daarom moet er ook in het onderwijs meer aandacht komen voor ondernemersvaardigheden.

Ondernemingen kunnen tot bloei komen in een passend – grootstedelijk – ecosysteem waarvoor toonaangevende bedrijven, kennisinstellingen en overheden de basis leggen en waarin ook start ups tot bloei kunnen komen. De nauwe samenwerking tussen belangrijke bedrijven, kennisinstellingen de High Tech Campus en overheden in [Brainport Eindhoven](#) is een geslaagd voorbeeld van zo'n ecosysteem. Deze samenwerking, ook wel triple helix genoemd, vormt de basis van het regionale succes. Hier komt alle kennis en kunde bij elkaar en wordt de innovatiekracht versterkt. Dit vraagt om een ondernemersvriendelijk en innovatiebevorderend klimaat dat past bij het DNA van de stad.

Veder is van belang:

- Investeren in [startups](#), maar vooral ook investeren in doorgroei van deze startups.
- Onderzoek en ontwikkeling.
- Valorisatie van kennis: het omzetten van kennis in commercieel haalbare producten, processen en diensten. In elk succesvol valorisatietraject zijn op een gegeven moment 'makers' nodig, vaklieden met ambachtelijke kennis op mbo/hbo niveau wat dit soort ontwikkelingen van groot belang maakt voor de stedelijke arbeidsmarkt. De [RDM-Campus](#) en de [Duurzaamheidsfabriek](#) zijn voorbeelden van innovatiemotoren.
- De rol die internationale kenniswerkers spelen bij innovatie.
- Ruimte om te experimenteren: proeftuinen passend bij regionale sterktes.

3 Een aantrekkelijk woon- leef- en vestigingsklimaat

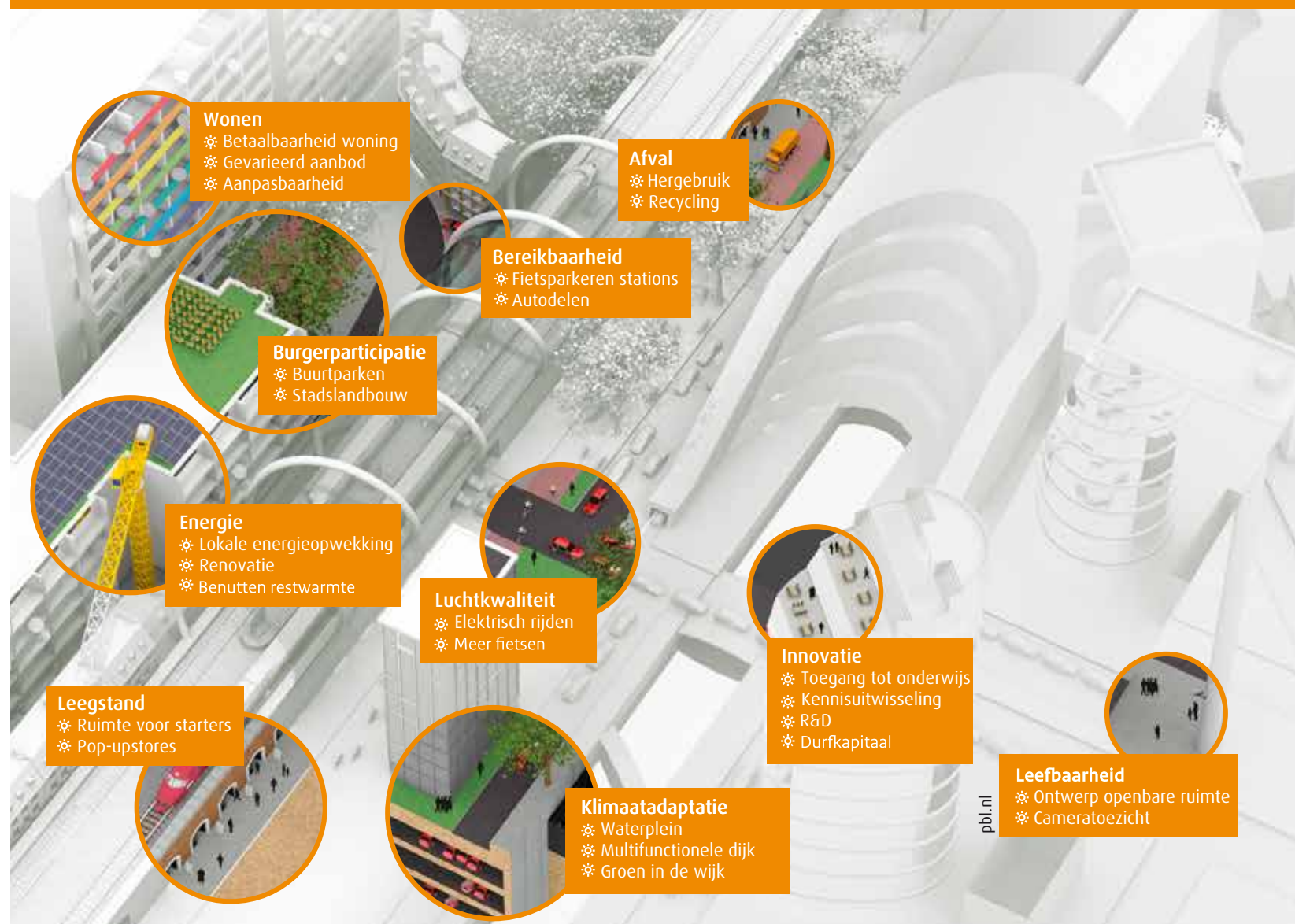
Binnen de stad komen veel vraagstukken samen die vragen om een integrale en toekomstgerichte aanpak. Een aantrekkelijk woonklimaat voor bewoners en een dynamisch vestigingsklimaat voor ondernemingen zijn nodig om mensen en bedrijvigheid aan de stad te binden. Dit omhelst een ondernemersvriendelijk klimaat en stelt hoge kwaliteitseisen aan verbindingen, onderwijs, de werking van de arbeidsmarkt alsook publieke en commerciële voorzieningen. Ruimtelijke ordening is hierbij belangrijk.

Inspelen op veranderingen

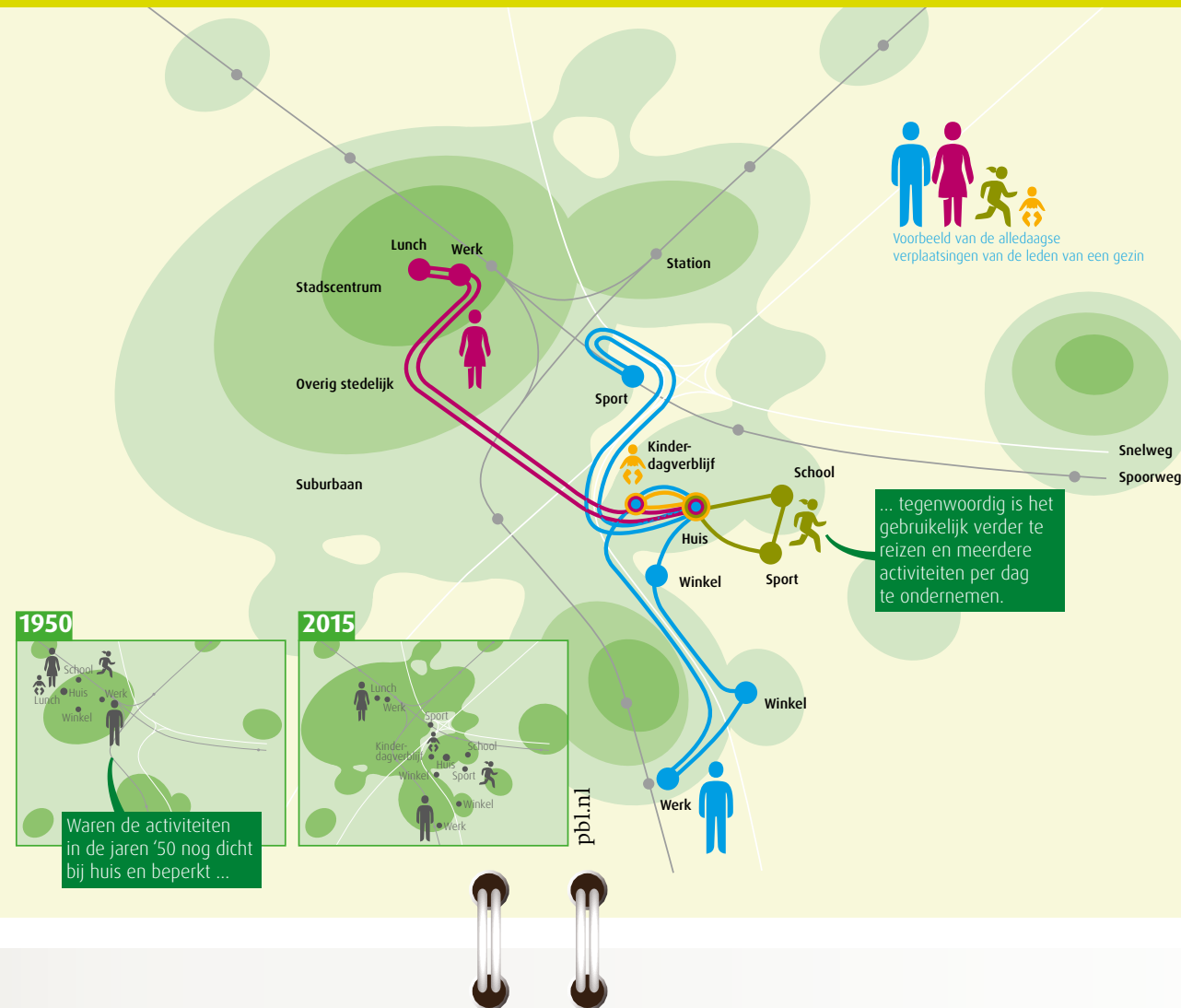
Steden moeten goed inspelen op demografische ontwikkelingen (omvang, samenstelling en ruimtelijke verdeling van de bevolking) en op veranderende eisen en behoeften van bewoners en bedrijven. Het gaat dan bijvoorbeeld om het ontwikkelen van nieuwe vormen van wonen en werken of het geven van een andere bestemming aan leegstaande kantoren of winkels. Een voortgaande groei van de steden lijkt nu weliswaar voor de hand te liggen, maar is allerm minst zeker; aan de recente opkomst van steden is immers ook een periode van neergang voorafgegaan. Door goed gebruik te maken van ICT-ontwikkelingen kunnen steden hun aanpassingsvermogen vergroten en winst voor hun economie combineren met betere leefbaarheid. Het gaat dan bijvoorbeeld om het verminderen en hergebruik van afvalstromen, ook wel 'circulaire stad' genoemd. Of om toepassing van slimme oplossingen op ICT-gebied die zorgen voor verbetering van leefbaarheid, bereikbaarheid en duurzaamheid, de 'slimme stad'.

In de stad is er sprake van een stapeling van uiteenlopende opgaven, zoals het bestrijden van files en leegstand van winkels en kantoren; het betaalbaar houden van woningen; klimaatadaptatie en de transitie naar een groenere economie. In combinatie met de kenmerkende eigenschappen van steden, als een grote complexiteit, hoge dichtheden en weinig open ruimte, is de aanpak van deze opgaven een forse uitdaging. Maar steden bieden juist ook kansen. Doordat verschillende functies en voorzieningen dicht bij elkaar liggen, zijn nieuwe combinaties mogelijk en kunnen oplossingen op verschillende terreinen elkaar versterken. Daarnaast bieden steden een grote variatie aan plekken voor ontmoetingen en kennisuitwisseling. Deze plekken zijn cruciaal voor het ontstaan van innovatieve ideeën en de ontwikkeling van ondernemerschap.

In de stad komt alles samen

Complexe dagelijkse patronen

Waar steden vroeger duidelijk afgebakend waren, is het verschil tussen stad en land in de loop van de twintigste eeuw steeds meer vervaagd. Steden zijn getransformeerd tot stedelijke regio's met een grote diversiteit aan plekken en functies. Daarnaast zijn de stedelingen mobieler geworden en bewegen ze zich volgens complexere patronen dan vroeger, niet alleen voor werk maar ook in de vrije tijd. Aan de toename van de mobiliteit kleven overigens ook nadelen. Te veel verplaatsingen zorgen voor files en vertragingen in stedelijke regio's. De toename van de mobiliteit en de complexiteit van de verplaatsingspatronen in steden vragen daarom om innovatieve oplossingen.

4 Verbeteren van verbindingen tussen en binnen steden

Fysieke verbindingen

Goed openbaar vervoer en een goed wegennetwerk binnen en tussen stedelijke regio's, maar ook tussen landsdelen, staan hoog op de SER-agenda. De Randstad heeft bijvoorbeeld behoefte aan doorontwikkeling van een OV-netwerk van topkwaliteit. Goede verbindingen zorgen dat er meer banen binnen bereik liggen en dit vergroot de arbeidsmarktkansen van mensen. Ook het binnenstedelijk goederentransport is belangrijk. Hier vindt in samenwerking tussen bedrijfsleven en overheid veel vernieuwing plaats.

Digitale verbindingen

Maar ook goede digitale verbindingen zijn belangrijk, zoals internet en telecommunicatie. Moderne infrastructuur (en de bijbehorende vaardigheden) vergroot namelijk de kans op werk voor lager opgeleiden en voor mensen die minder mobiel zijn. Werkenden hebben hierbij behoefte aan vernieuwende concepten die maatwerk mogelijk maken. Wat voor de één een goede verbinding is, hoeft dat voor een ander namelijk niet te zijn.

Ommeland en stad, ook over de landsgrenzen heen

Door een goede verbinding kunnen stad en platteland optimaal van elkaar profiteren qua voedsel, groen, recreatie en voorzieningen. Ook kan de grensoverschrijdende samenwerking met Duitsland en België beter, zodat mensen makkelijker over de grens kunnen werken.

5 Regionale samenwerking op basis van landelijke kaders

Samenwerken in plaats van concurreren

Steden en gemeenten zijn geneigd om vooral naar het eigen gebied te kijken en burens als concurrenten te zien. In de wereld van morgen is dat niet meer te handhaven als we ook dan een goede boterham willen verdienen.

Volgens de SER is het onwenselijk om de concurrentie tussen steden in ons land te bevorderen. Het is onzinnig als een stad als Almere moet concurreren met Amsterdam. Ze moeten elk hun eigen positieve punten versterken. Het gaat juist om het organiseren van gezamenlijke concurrentiekracht ten opzichte van de wereld om ons heen. Samenwerking dus binnen maar zeker ook tussen steden.

Nationale afstemming indien nodig

Vraagstukken en problemen moeten worden opgelost op het schaalniveau waar deze zich voordoen: als iets in de stad of regio kan worden opgelost dan heeft dat de voorkeur. Kan dat niet, dan lossen we dat landelijk op. Het Rijk is dan bijvoorbeeld aan zet. Een nationaal kader voor het versterken van de economie kan helpen om afstemming tussen steden te bevorderen en versnippering te voorkomen. Hiervoor biedt het [topsectorenbeleid](#) een belangrijk kader. Ook kunnen deze nationale kaders tot stand komen in samenwerking tussen overheid en bedrijfsleven zoals bij het Techniekpact, de Green deals en de Retailagenda. Deze landelijke afspraken worden dan in de regio uitgewerkt.

NIET ZO:

MAAR ZO:

6 Verbeteren van bestuurlijke slagkracht

Meer aandacht voor 'daily urban system'

Nederland wil graag aantrekkelijk zijn als vestigingsland van allerlei economische activiteiten. Voor de benutting van agglomeratievoordelen is het van belang aan te sluiten bij het 'daily urban system'; de stedelijke netwerken waarbinnen veel mensen wonen, werken en zich bewegen. De SER vraagt aandacht voor het feit dat het toenemend belang van de regio en stedelijke netwerken niet strookt met zoals ons land nu bestuurlijk is ingedeeld in rijk, provincie en gemeente. Hierbij zouden de te ontwikkelen arbeidsmarktregio's een rol kunnen spelen.

Arbeidsmarktregio's

De SER ziet graag dat de 35 [arbeidsmarktregio's](#) zich verder ontwikkelen om een bijdrage te kunnen leveren aan een sociaaleconomische ontwikkeling die past bij de regio. Thema's waar de arbeidsmarktregio's zich onder andere over zouden kunnen buigen:

- Ontwikkelen van passende samenwerkingsvormen tussen gemeenten, sociale partners, onderwijsinstellingen en bedrijfsleven.
- Het verbinden van regionale economische agenda's met arbeidsmarktbeleid binnen de arbeidsmarktregio (zoals bijvoorbeeld regionale keuze-elementen in onderwijsprogramma's).
- Het verbinden van regionaal beleid en sectorale (landelijke) activiteiten (zoals cao's en sociale plannen). Dit zijn nog te vaak gescheiden werelden.
- Het verkleinen van de afstand tussen werk en uitkering, door bijvoorbeeld een markt voor persoonlijke dienstverlening verder te ontwikkelen.
- Het ontwikkelen van human capital agenda's gericht op werken en leven in de toekomst.

En nu?

Het SER-advies biedt een eerste aanzet van thema's die vanuit sociaaleconomisch perspectief op de Agenda Stad moeten komen. Dit vanuit de doelstelling de maatschappelijke welvaart te bevorderen en te zorgen dat zoveel mogelijk mensen meedoen en meeprofiteren. Voor verdere uitwerking hiervan is maatwerk nodig. Hier levert de SER in de nabije toekomst graag zijn bijdrage aan.

Meer weten

Lees het volledige advies ⇒ [SER-agenda voor de stad](#).

SER

Sociaal-Economische Raad

Afdeling Communicatie
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405 2509 LK Den Haag
T 070 3499 525
F 070 3832 535
communicatie@ser.nl
www.ser.nl

© 2015, Sociaal-Economische Raad

UITGAVE Sociaal-Economische Raad, Den Haag **INFOGRAPHICS** Planbureau voor de Leefomgeving, rapport De stad verbeeld **CARTOONS** Margreet de Heer, strips & meer **ONTWERP EN OPMAAK** Sheila Kok, grafische vormgeving **FOTO'S** Gemeente Emmen, Wageningen Universiteit, David Roozing en Peter Hilz van Hollandse Hoogte, Shutterstock